

Staré časy v Nové Lysé

Historizující obrázek konce 17. století očima národního obrození 19. století. Napsal Antonín L. Berger¹. Povídku upravil Mgr. Emanuel Vejnár.

I. Nezvaný host

Hustými brandýsskými lesy jel po pražské cestě k Lysé prostý selský povoz tažený dvěma volky. Na přídě seděl chasník svěžích tváří, jimiž pro ozdobu tlačila se na svět první znamení vousů. Byl to Pavel Peřina, nejstarší syn Jiříka Peřiny², chalupníka lysského, jenž ku svaté víře katolické na oko sice přistoupil, ale potají zůstal věren staré víře bratrské. V ní proti úsilí slavné komise reformační i děti své vychovávat se opovážil. Pavel vracel se z [Prahy](#), kdež prodal v trhu obilí a nakoupil potřeb pro hospodářství. Slunce klonilo se k horám na západě a lesem vanul šumný větřík. Pavel zpíval si polohlasně píseň, již naučil se doma od rodičů. Byla to zapovězená, kacířská.

Pavel byl zpěvem svým tak zaujat, že neznamenal ani, jak po drahnou chvíli kráčí těsně za vozem kněz svaté církve katolické a dychtivě mu naslouchá. Několikrát se zastavil, přejel rukou zapocené čelo, sňal s hlavy klobouk a uvolnil si nepohodlné roucho. Větřík porozhalil mu cípy pláště, a tu bylo možno viděti, že na přední části trupu silně je ocpán. Pokaždé, kdykoli to zpozoroval, zahalil se opět těsněji. Bylo zřejmo, že nechce, aby oko nepovolané poznalo, že právě ta část jeho těla, která pokládala se za rázový znak celého stavu, a svědčila o pozemském blahobytu, utvořena byla uměle. Když Pavel dozpíval, popošel kněz vpřed a pozdravil. Pavel ohlédl se a uzřev kněze, prudce sebou trhl.

„Což ani pod širým nebem, daleko od farní osady nemůže si člověk Pánu Bohu zazpívati po svém? Což ani ten les nemůže již člověka chrániti před neúnavnými šířiteli víry vnucované?“ Ty myšlenky prolétly Pavlovi mozkiem a tvář jeho zamračila se.

„Až na věky, amen,“ děkoval. „Pán Bůh rač pozdravit.“

Kněz uhodnul ty myšlenky jeho a upokojil jej: „Neboj se mne, synu, že ti nastane examen při právu. Jedeš s prázdnou?“ dobízel se.

Upokojen poctivým výrazem jeho tváře odvětil Pavel: „Jedu, velebný pane. Byla-li by vaše libost přisednouti? Dlouhá cesta notně vás již uondala.“

„Když ti nebudu na obtíž, rád polehčím unaveným nohám,“ pravil kněz, chápaje se přední lišně.

„Počkejte, velebný pane, zastavím,“ zadržel jej Pavel a dodal, když povoz stanul: „Otlému tělu těžko se za jízdy na vůz vyskakuje“ a šibalsky zamžoural po vyspělém bříšku nového společníka.

„Tak jest,“ usmál se kněz, opatrně na vůz vylézaje. Ale to moje břicho není tak hrozné.“

„Nemínil jsem velebného pána uraziti,“ pravil Pavel popouštěje oprati a poháněje tahouny k jízdě. „Viděl jsem v Praze ještě hrubší.“

„Zase máš pravdu, synu,“ zasmál se Pavlův společník upřímně. „Jsou mezi námi břicha veliká. Však pomiňme toho,“ zvažněl. „Tys zpíval prvé píseň, která mi připomíná moji matičku. Je už tomu dávno. Matičku mou již kryje země cizí. Jak začíná ta píseň?“

„Ostříhej mne s vysokosti, můj Bože, plný milosti.“

„Pravdu máš.“ Kněz svěsil hlavu a zadumal se.

„Vaše matička, velebný pane, že tuhle píseň zpívávala? To tedy byla vaše matička, velebný pane, kacířka.“

Kněz jenom hlavou několikrát přikývnul.

„A vy jste, velebný pane, tohle roucho za jejího života nosil?“

Kněz probral se z myšlenek.

„Počkej, hochu! Kdo tebe naučil tu píseň zpívati?“

„Naučil mne jí otec při pluhu a práci.“

„Tedy tvůj otec je kacíř?“

„Říká mu tak pan pater missionarius a páni komissaři u městského práva a na zámku.“ „A jak se jmenuje?“

„Jiří Peřina.“

„Jiří Peřina, pravíš? A matka tvá ještě živa?“

„Ano, velebný pane.“

„A tuhle píseň dosud zpíváte?“

Vtom přiblížili se k svatováclavské kapličky, vystavené na rozhraní lesů brandýsských a lysských. Pavel vyhověl naučenému obřadu, a před sochami u kapličky hlavu obnažil. Kněz tak učiniti opomenul, ač dobře viděl. Toho si Pavel pozorně povšimnul.

„Nu zpíváte?“ začínal opět kněz examen.

Pavel mlčel, zabývá se v mysli tím, čeho stal se svědkem a co si náležitě srovnati nedovedl: Kněz svatě římské církve opomenul vykonati obřad, k němuž věřící nuceni jsou byli.

„Zpíváte,“ pravil určitě kněz. „Netřeba ti zapíratí. A také vím, že máte knihy, které církev katolická za prokleté prohlásila: šestidílnou biblí, kancionály, rozjímání a modlitby Komeniovy. A což když ti povím, že ve sklepě pod špejcharem máte skrejši těch knih, a že ve sklepě tom konáváte tajná shromáždění, a modlíte se po způsobu, který již po léta v této zemi zakázán.“

„Velebný pane!“ vzkřikl Pavel. „Kde jste se, pro bůh, tohle všecko dovědět ráčil?“

„Hleď, milý synu, povídá se o tvrdosti vaší daleko, daleko, že ani netušíte.“

Za stálého hovoru vyjeli z lesa. Před zraky jejich otevřel se pohled na město a zámek. Kněz dlouho mlčky kochal se pěkným pohledem, načež obrátil řeč o jiném. Vypytał se po pánech na zámku, missionářích a visitacích, po rychtáři a radě, po poměrech obyvatelstva, až pak opět přešel na výzvědy o kacích v městě a okolí. Tu Pavel odpovídal nelibě a vyhýbavě, boje se prozraditi slovem neb posunkem pravý

stav věci. Kněz si pak odpovídal sám a ukázal tak Pavlovi, že o všem životě jejich dopodrobna je zpraven, takže tento z úžasu ani nevycházal, a jen v mysli přemítal, ký zrádce ohavný mohl tohle vše o nich nepřátelům vyraditi. Cesta ubíhala až se Pavel podivil, jak brzy octli se na rozcestí před Loužkem. Dali se cestou mimo město. Pavel nechtěl přes celý rynek knězem se blýskati. Po Litolské cestě odbočili potom k rynku. Před rathouzem Pavel zastavil

povoz a udával knězi směr další jeho cesty až na faru, stroje se mu při slézání pomoci.

„Nebudu panu pateru missionariusovi obtíž činit s nocováním,“ pravil kněz, rukou Pavla zadržuje. „Budu hostem vaším.“

„Velebný pane!“

„Snad mne od prahu svého na noc neodženete.“

„Vy nám, velebný pane, chcete vzít knihy, o nichž vám zrádce jakýs pověděl.“

„Málem pravdu díš, podívám se na ně. Už proto, abych přesvědčil se o ceně daných mi informací. Pobyt můj, milý synu, ale nebude pro vás bez užitku.“

„To nám říká pan missionarius také. Oh, že jsem vás, velebný pane, na vůz pobídl!“

„Nelituj prokázaného mi dobrodiní.“

Pavel již jen svěsil hlavu a podrobil se. Tahouni sami zatím odbočili z cesty a stanuli před domovními vraty. Pes Sultán podlehl vrátně a vítal opožděný povoz radostným štěkotem. Domáci vyšli na zápraží. Starý Peřina otevřel vrata a přistoupil k synovi.

„Vítám tě z cesty, Pavle! Zdráv-li ses vrátil?“

„Děkuji pěkně za optanou, tatínku,“ odvětil Pavel otci ruku líbaje. „Vezu hosta.“ Peřina přistoupil k vozu a spatřiv kněze silně se zakabonil.

„Hospodin s vámi, hospodáři,“ pozdravil kněz.

„Uctivě vítám, velebný pane.“

Povoz stanul prostřed dvora.

„Jiříku,“ obrátil se Pavel na malého bratra, „přines stolic! Našemu hosti těžko se bude z vozu dolů lézt.“

„Nikam nechod,“ zahučel Peřina temně od vozu odcházeje, „však on sleze sám, vždyť se na vůz také bez žebříku dostal. To by tak scházelo, takovéhle hosty ještě obskakovati.“ A nevrle bruče zašel do komory jako medvěd starý a pohněvaný. Radost jeho ze šťastného Pavlova pořízení a návratu byla ta tam.

Pavel zatím od zápraží, kdež matce svěřil obavy své o knihy, přiblížil se k vozu, z něhož nezvaný host nemotorně slézal a pomohl mu v obtížném výkonu.

„Nu hostí právě rádi nepřijímáte, to již vidím,“ poznamenal kněz uštěpačně.

„Zvláště když přijdou proti naší vůli,“ zabručel Pavel, když host, na zemi stanul.

„Těším se aspoň tím, že loučení bude jiné než uvítání,“ poznamenal kněz a zamířil na zápraží, kdež dosud stála panímatka s Liduškou a Jiříkem prohlížejíce nezvaného návštěvníka. Dorotka, děvčátko ve 14 letech, uviděvši kněze, vrátila se do světnice, kdež vylezla na pec a přikrčila se v koutě. Knězova usmívající se tvář zdála se Peřinové příjemnou býti a kdyby nebylo protivného toho roucha, byla by hosta třeba nezvaného pod krovem svým s radostí přijala. Takto ale došel kněz uvítání chladného i na zápraží. Jiřík tulil se k matce a Liduška přitlačila se bojácně ke zdi jako poplašená holubička. Obrázek tento vynutil knězi na líc úsměv. Pohladiv Jiříka po boubelaté tváři, uspokojil hospodyni i Lidušku, že za zlým úmyslem k nim nepřichází, a zeptal se po hospodáři, který, jak dobře znamenal, z nenávisti proti kněžstvu kamsi prý zalezl.

„Je to bručal starý,“ omlouvala jej Peřinová. „To on vždycky tak dělá, přijde-li k nám pán od stavu duchovního.“

„Doufám, že si ho udobřím,“ poznamenal kněz dobrácky, a vykročil směrem k domovním dveřím. Peřinová po jeho boku. Došedši ke komoře otevřela dvěře.

„Pantáto, tuhle velebný pán vám něco chce.“

„Velebný pán jde hledati knihy, vím,“ zahučel Peřina. „Je to marné, u mne žádných knih, velebný pane, nenajdete. Pan pater missionarius s pány komisary hledali tu několikrát a marně. Co jsme měli, vzali nám hned poprvé a spálili v zámeckém dvoře a na rynku. Račte si práce ušetřiti.“

„Podívám se přece,“ prohlásil kněz pevně. „Ti první neuměli visitýrovati. Na knihy se musí hlouběji do země. Takhle do sklepa pod sýpkou.“

Peřina se zarazil.

„Už venkoncem prohledán a prokopán, velebný pane!“

„V zadním levém koutě dosud prý nikdo nekopal.“

Peřinovi sebou prudce trhli jako ranou blesku zachvácení.

„Máte prý tam uloženou šestidílnou biblí a knih jiných dobrý tucet. A míváte prý také u vás tajná shromáždění, aby o nich páni komisaři nevěděli. A tu prý čtete ty knihy církvi zatracené.“

„Odkud tohle všecko velebný pán věděti ráčí?“ užasl Peřina. „Velebný pán přece z daleka.“

„Velmi z daleka,“ potvrdil kněz. „A až tam jde o vás pověst jako o tvrdém, zarputilém staré víry následovníku. A na cestě přesvědčil jsem se, že zpraven jsem dobře.“

Peřinovi zbledli a podívali se jeden na druhého. Pavel, že by? Vtom vstoupil Pavel do komory. Otec uzřev jej, vzkypěl hněvem a přiskočiv k němu mocně jím zatřásl.

„Cos myslil, vrtohlavče, žes na otce svého osudné svědectví vydal!“

„Neubližujte mu, hospodáři!“ zakřikl Peřinu kněz. „Byl bych k vám i bez něho najisto cestu našel. Pavel měl se v hovoru věru opatrně. Ale nyní připravte světlo a poďme do sklepa. Podívám se, co kryje v sobě jeho temnota!“

Zjev ustrašené v síni se tetelící Lidušky jej dojal.

„Nebojte se, panno,“ těšil ji hlasem jak možno nejpříjemnějším. „Jdu se na knihy vaše jen podívati.“

„Takhle nás každý těšil,“ zabručel za jeho zády Peřina. Posledním zoufalým pohledem rozhlédl se po domácích, a za chvíli s knězem sestupovali po kamenných schodech. Již několikrát kráčel touto cestou, provázeje do temna reformační komissaře. Vracel se pak

vždycky vesel, s chválami a díky Pánu Bohu za zázračnou ochranu svatých jeho pokladů. Zato nepřátelé pokaždé zuřili, když bylo jim s nepořízenou odejít z domu, o němž jisti byli, že v něm bují plevel kacířstva. Jak asi dnešní visitace skončí? Cítil, že dosud žádnou výpravu nepodnikal s takovým strachem, jako tuto. Duše jeho vznesla se v horoucí modlitbě ke trůnu Otce, jenž dopuštěním svým pevnost víry svých dítek zkouší a slzy jejich počítá.

Peřinová ohlédnuvši se uzířela vrata dosud otevřená, v nich zástup čumících dětí a za nimi starou Jandlici, opírající své shrbené tělo o sukovitou hůl. „Ta zde chyběla,“ pomyslila si. „To ji můžeme čekat na zvědy“ A poslala Lidušku vrata zavřít. Stará Jandlová znamenajíc to odešla a děti ustoupily, dívající se pak toliko skulinami.

II. Visitace

Přišedše do sklepa, oba muži se zastavili a kněz rozhlédl se po chabě osvětlené prostoře. Potom chopiv se louče, zaměřil do levého kouta: „Zde budeme kopati!“ Peřina třímal v ruce motyku a rozmýšlel se.

„Velebný pane, prosím, smilujte se a nechte mi ty knihy. Jsou po otci. Slibuji vám tu, že se jich nikdy více netknu a v nich čísti nebudu, když tomu svatá církev nechce.“

„Slibu tak těžkého na vás nechci,“ děl kněz důrazně. „Kopejte jen!“

Zdlouhavě a s patrnou vnitřní bolestí dal se staroch do krušné práce. Páčil kámen po kameni, a bylo mu, jakoby každou ránu přímo u srdce cítil. Kněz bedlivě mu loučí svítil a co chvíli pobízel jej k rychlejší práci. Peřina vyhodil poslední kameny z jamky. Před dychtivými zraky kněze objevila se dubová hrubě okovaná truhlice.

„Nu konečně,“ vydechl.

Peřina odložil motyku a opřel se o vlhkou stěnu sklepa, aby si odpočinul. Byl tak vysílen tou prací bolestnou, že nebyl více pohybu mocen.

„Teď posvítíte vy mně, hospodáři!“ pravil kněz, podávaje mu nově napálenou louč a chystaje se k visitaci.

„Velebný pane, pro milosrdenství Boží vás prosím, nechte mi ty knihy. Je to po otci mém dědictví nejdražší. Oh, vy nevíte, co že to je láska k bližnímu! A přece je to přikázání z nejpřednějších. Velebný pane, já si tyhle knihy svaté s životem nastejno cením. Ó neberte jich ku spálení.“

Peřina klečel tiskna ruku knězovu a vzhlížel k němu se slzami. Tvář neúprosného kněze byla klidná, a dlel na ní úsměv opravdové radostí.

„Hospodáři!“ pravil mírně ale určitě. „Vstaňte, já truhlici otevřenu míti musím!“

Peřinovi v žilách vzkypěla krev. Přistoupil těsně ke knězi. „Velebný pane!“ vzkřikl a ruce sevřely se mu v mohutné pěsti. „Řekl jsem, že jsou mi tyhle knihy s životem na rovni. Ba výše! Nad vlastní život si jich vážím. Jsme tu sami. Velebný pane, ty knihy ještě odsud nenesete. Tak lehko jich od sebe nevydám!“ Kněz porozuměl.

„Utište se, příteli!“ pravil. „Trest takový nechte pro toho, kdo by vám ty knihy svaté opravdu bráti chtěl. Pán bůh vám jich zachovej i dále. Mne věru z míry potěšilo, že máte ty knihy svaté tak z duše rád. Pravici sem, příteli!“

Peřinovy sevřené pěsti znenáhla povolily. Nechtěl ani vlastním uším věřiti, slyšel-li opravdu slova „svaté knihy“. Podal bezvládně knězi pravici a setkal se s rukou rovněž mozolovitou a tvrdou, jako byla ta jeho.

„A nyní vězte,“ pokračoval cizinec, „že nepřicházím, abych vám knihy vaše vzal, nýbrž přináším z exilia duším vašim utýraným potravu čerstvou a milostnou. A k tomu mi přece posvítíte.“

Peřina nebyl mocen slova. Celé jeho tělo chvělo se jako list na osyce. Však což jest-li je to nějaký špion nečistý, jenž ze strachu před zoufalou jeho hrozbou škrabošku exulanta na se běře? Tak ohlásila se zkušenost několikrát oklamaná.

„Vidím, že kněz nejste. Kdo vlastně jste, abych vám věřiti mohl. My v téhle zemi dožili se prorady i na vlastní krvi.“

„Posel bratří vašich z vyhnanství, a rodák i příbuzný váš,“ odpovídal cizinec s úsměvem. „Jsem syn Hermonův. Děd můj i otec vyšli v exilium, i matka má, dcera Peřinova. Už mi věříte?“ A rozevřel náruč, aby starce objal.

Peřina však dosud o pravdě exulantových slov nebyl přesvědčen. „Počkej, hochu,“ zadržel jej. „Pověz mi ještě, kdo ti o mých knihách i o našich schůzích tajných pověděl?“

„Brynyška stará!“ zvolal kvapně exulant, „co před rokem odešla se synem svým kovářem do vyhnanství, protože ji zde jezovita krutě trýznil. Nesla s sebou Labyrint, Hlubinu, Kancionál a plný koš zpráv o vás. Odhodlal jsem se proto rodáky své navštívit. Dobře věda, jak nebezpečnou cestu podnikám, zvolil jsem ku přetvářce roucho kněžské. A dobře jsem učinil. Prošel jsem všudy bez nebezpečí.“

„Teď ti věřím! Bud mi srdečně vítán!“

Dohořívající louč až exulantovi z ruky vypadla, jak prudce jej Peřina k sobě přitiskl.

Pavel toho u dveří také déle nesnesl. Skočil pro plápolající oharek tak rychle, že otce i hosta vyděsil, že od sebe odskočivše stanuli.

„Co chceš? Stalo se něco?“

„Nic, tatínku“, spokojil otce Pavel. „Chci držeti louč.“

„Dobře že jdeš,“ pravil otec. „Nemáme žádné, přines jinou. A víš-li pak, koho jsi nám to za hosta přivezl?“

„Vím tatínku, poslouchal jsem vás. Bud vítán, příteli!“ S těmi slovy Pavel hosta po bratrsku objal a pak spěchal pro novou louč.

Exulant vypravoval Peřinovi, jak seznámil se s Pavlem, jak dojat byl jeho písní, a přešel pak ke zmínce o slavném jejím skladateli, a tu sdělil poslouchajícímu Peřinovi novinu všech jiných smutnější - o smrti šlechtěného Jana Amosa.

Pavel vyskočiv ze tmy byl by málem porazil Jiříka, jenž přidruživ se k matce a Lidušce očekával u dveří návratu otcova.

„Jdi, jdi, ty divoký,“ zastavila jej matka. „Jak je dole? Našel něco?“ Pavel přistoupil k matce a sestře.

„Vždyť on to, matičko, není kněz, je to Hermonův syn - exulant. A nese nám nové knížky.“ Jako když se celý balvan Peřinové se srdce svalí, tak si oddychla, když tuhle novinu slyšela.

„Bud' Pán Bůh za to pochválen, to se mi ulehčilo! Liduško, skoč a zatop! Bude našemu hosti po dlouhé cestě chutnati teplá večeře. Snad se mu kuřátkem zavděčíme. Jdi už, holka, jdi, a pošli sem Dorotku. Pomůžte mi chytit nějakého kohoutka. A ty, Jiříku, nakrmíš voly. Samou ouzkoostí zapomněli jsme na chudáky.“

Liduška spěchala do světnice, kdež dalo jí hodně práce, aby přesvědčila ustrašenou Dorotku, že host jim neublíží. Jiřík statně i obratně otáčel se kolem vyhladovělých tahounův a snesl jim s půdy náruč vonného sena seč mu ruce stačily.

Ve sklepě se Pavla sotva dočkali. Když konečně rozdělali nové světlo, rozepjal exulant plášť a rozvázav plachetku sňal mohutný obklad z těla. Před zraky obou Peřinů objevilo se tak ke dvaceti knížkám malých i velkých, mezi nimi Komenského Veyhost světa, Kšaft a Manuálník. Starý Peřina se na slibný obsah knih jenjen třásl. Sotva že ho staré nohy udržely. A což teprve, když mladý Hermon sáhl do zaňadří a vyňal odtud nevelikou knížku s psaným obsahem i titulem.

„Tuhle knížku“ vysvětloval, „není možno dostati. Proto jsem ji opsal a nesu vám ji na památku.“

„Pán Bůh ti to oplat,“ děkoval Peřina tiskna mu ruku a prohlížeje titulní list. Nahlédl i dovnitř a pak teprv četl titul od začátku. Nápis exulantova dárku okrasným písmem dovedně provedený zněl: „Smutný hlas zaplašeného hněvem Božím pastýře k rozplašenému, hynoucímu stádu.“ A pod tím hned bylo jméno slavného biskupa Jana Amosa Komenského. Peřina dlouho prohlížel milostnou tu knížku, a již plány dělal, kdy ji nejdříve sám, a pak domácím i bratřím přečte. Schoval si dárek svůj za řadra, načež uložili knihy exulantem jim oddělené.

Zabednivše truhlici spustili ji opět v místo její do vyzdžené jamky, zarovnali kamením a zasypali hlinou. Ostatní knížky, samé drobné, zabalil exulant opět do plachetky a přivázal si je

na tělo. Mínil je rozdati bratřím, jež na cestě své navštíví. Před odchodem ze sklepa se všichni Pánu Bohu na poděkování pomodlili.

Ve světnici očekávala je chutně připravená večeře. Nežli však ke stolu zasednouti mohli, přišla pobýt stará Jandlice, baba ošemetností svou pověstná. Již při Pavlově příjezdu belhající kolem mrkla do dvora a uzřevši kněze, pocivěla. Teď přišla vyzvědět, co u nich ten cizí kněz chtěl, a netajila se překvapením, když zastala jej ještě v hodinu tak pozdní. Tot' jakoby u nich nocovati chtěl! Ježto ve světnici nikdo si jí nevšimal, chytila si na síni Peřinovou.

„Je to z pantátovy strany nějaký příbuzný,“ vysvětlovala jí hospodyně polohlasně. „Slyšel prý až v Praze, jak jsme tvrdí kacíři a tak s dovolením slavné konsistoře použil práva příbuzenství a přišel napomínati. Zvisitýroval celý dům, nemáme-li jakých knih kacířských. Jářku, Jandlová, ty byl velebný pán z fary dávno odnesl a spálil - jako vašim mladým tehdá.“ Jandlice jen plesnivou hlavou několikráte zakývala. Bylat' nerada, když jí tohle někdo připomenul.

„Velebný pán z naší fary je s námi teď spokojen“, pokračovala Peřinová rukama živě rozkládajíc. „Ten nepotřebuje věru pomocníků z Prahy. Člověka to dopálí. Tady máme pokoj a tu mi přijde kněz z Prahy a začne visitýrovat. A k tomu ke všemu má ho jeden ještě uctívati!“

„Nu mlčte, mlčte, hospodyně,“ chlácholila rozkohoutěnou ženu babizna. „Nevíte, k čemu je dobré mít v Praze mezi velebnými pány přítele. Ale - tu přitlačila se až k samé Peřinové - musí to býti, beruško, nějaký velký pán. Ani si mne nevšimnul. Sotva že mi na křesťanské pozdravení poděkoval. A místo ruky mi k políbení jen loket nastrčil. Hm, hm, velký pán! Ale jářku, Peřinová, važte si ho. Nevíte, k čemu vám nebo dětem vašim může býti dobrý. Nu tak dej vám Pán Bůh šťastnou dobrou noc, hospodyně. Musím zas jít.“ Peřinová za ní přirazila dvířka a zastrčila na závoru. Vrátivši se pak do světnice, pochlubila se, jak Jandlici dostala.

„Přišla zvidat,“ pravila. „Ráno by s teplou jela k jezovitovi, a než by se den rozednil, měli bychom je tu. Oh, to je plemeno! Na lžici vody by nás tu utopili. Kroky naše střehou, a ti černí vědí o každém hnutí u nás. Však jsem ji čekala, že přijde.“

„Dnes jsme v bezpečí, a proto můžeme v bázni Boží a v pokoji povečeřeti,“ děl hospodář a kynul hosti, aby přisedl. Za večeře i po ní host vypravoval o české emigraci a bídě její.

Druhého dne navštívil exulant rodinu Hermona v Tržišti, Kettnerovu i Francovu a vyšel z města vzav s sebou skrovnou sbírku pro Bratří v exilium. Modlitby posilněných bratří rodáků provázely jej. Navštívil také v Litoli Floriána, Práchenského tesaře, Tržického Víta. Pak zamířil do Kostomlat pozdravit Brynycha, bratra kovářky exulantky, a pak dále obcházel skrývající se bylinky z udupané setby bratrské. Roucho jeho činilo mu cestu pohodlnou.

III. Kuřata bez kvočny

Měsíc po odchodu exulantově z Lysé byla deštivá, tmavá noc. Obyvatelé odebrali se brzy z večera k odpočinku a život v městě utichl. I šenkhausy byly již zavřeny. Každý držel se doma.

Ulice byly pusté, jen voda stékající přes kameny ze svažitého náměstí do ulic, temně a jednotvárně šuměla. Noční hlídka nebyla k spatření, ba i ti psi jako by dnes oněměli.

V pozdní hodinu noční objevila se co chvíli na náměstí postava v plášť zahalená a zamířivši „na Konec“, zmizela „ve Vokrsku“³ v Peřinově domku. Také od Litole přišlo asi pět mužů zadem skrze stodolu a dvůr. Vcházeli tiše, bráníce každému šramotu. Byli to tajní Bratři, jež k dnešní schůzce obešel a sezval kořenář Horáček. Sešli se k pobožnosti po způsobu dávném, bratrském. Zbaveni jsouce kazatele, aby přísluhoval slovu i stolu a nemajíce odnikud naděje na pomoc, obstarávali si služby Boží sami.

Na velkém oplísňeném kameni při boku Peřinova sklepa rozložena byla slavná památka po Bratřích Českých - Bibli kralická. K ní shromáždilo se asi ke dvaceti mužův a ženy některé z města. Peřina jako nejstarší zastupoval kazatele. Předčítal z Písma a modlil se.

Po skončené pobožnosti ukázal bratřím Manuálík. Všichni souhlasili v tom, že Manuálík, jsa rozměrů menších než Bibli, sloužiti bude výborně k častějšímu slovem Božím se pokochání. Když Bibli byla uložena, pochlubil se Peřina dárkem bratra Hermona exulanta. Přistoupil s knížkou k velikému svícnu a ostatní seskupili se kolem něho. Knižka šla z ruky do ruky. Všichni těšili se na obsah její. Rozložili se po zemi a Peřina četl. Vzdech jeden druhého

hlubší dral se jim ze stíněných prsou, a mezi svraskalýma víčkama perlily se bohaté krůpěje slz. Byli to mužové, kteří dovedli bez reptání snášeti krutá muka, tyrany reformačními jim nachystaná, aniž slzu uronili, a zde, sotva že první slova Komenského uslyšeli, změkli jako děti. Komenský z hlubin duše promluvil a v hlubinách těch duší ozvala se zlatá struna odpovídající. Mnohá místa bylo Peřinovi opakovati.

„Od končin země volám na vás, rozptýlené stádce oveček Božích, já k končinám země zahnaný, smutný, osamělý a osiřelý pastýř váš. Ach, uslyšíte-li ještě hlas můj? Hasnou lampy naše, upadá svícen náš. Mějtež se dobře, přátelé milí, a po mně se již nejinak než jako byste mne do hrobu položili, ohledejte.“

Hlasitý pláč ozývati se začal ze všech koutů. Teprve po chvíli mohl Peřina opět pokračovati. Staré hlavy pod tíží myšlenek sklonily se k prsoum, a co chvíli slyšeti bylo dlouhý, hluboký povzdech. A když poslední slova Smutného pastýře pod vlhkým klenutím temně dozněla, panovalo hrobové ticho.

„Bratří!“ přerušil mlčení starý Peřina. Všichni rázem probrali se z myšlenek a vstali. „Tak co tomu říkáte?“

„Aby nám ho Pán Bůh ještě dlouho zachovati ráčil,“ promluvil všem ze srdce Tržický Vít.

„Ba už mu dlouhého věku přátí marno vychází,“ smutně hlavou pokyvuje, sdílel Peřina. „Už je mrtvo to zlaté srdce jeho a jeho Jednota sirá. Ach Pane Bože!“

Tu stařec na kolena padl a ruce seprav modlil se vroucně: „Vzbuď tomu lidu svému opět muže, kterýž by zas uvedl jej do země otců jeho, a nedej mu hynouti v zemi cizí. Nedej také, aby nohou vetřelců pošlapáno bylo to tvé drahé símě v zahrádce tvé české. Ó vzbuď nám, prosíme, pastýře věrného za služebníka svého Amosa. A bude-li Tvá svatá vůle, aby ovečky opuštěné zůstaveny byly bez pastýře, pak posiluj nás, kteří jsme v této zemi zůstali, aby v nás rostlo símě Tvého svatého slova, aby v nás a v dětech našich neuvadla drahá památka rozptýlené církve až ke dnům lepším, kdy z milosti své oživíš kosti suché a ratolest stromu svého schnoucí. Pro svého svatého Syna, Krista Ježíše vyslyš nás. Amen!“

„Amen, amen!“ ozvalo se všem z hlubin duší.

Bratří po uslyšení smutné zprávy byli jako by je podřal. Horlivá modlitba všem ze srdcí plynoucí posílila je. Peřina pak vypravoval jim, jak nábožný stařec u vysokém věku 80 let v Amsterdamě 15. dne měsíce listopadu. L. P. 1670 pokojně a tiše zemřel. Smrt jeho žeť největší ranou pro Čechy v exilium žijící, kteréž on i celý národ český do posledního dechu Pánu Bohu k milosti poroučel, aby se tu dočkali dnů lepších.

Stařešinové při zprávách těch dleli v zadumání. Všem na mysli tanul smutný los ušlechtilé haluzky na českém kmene. S Komenským viděli již pochovánu i Jednotu samu. Co zmůže stádo bouří předěšené, příbojem divým rozehnané, dravé zvěři v poušti na pospas vydané, když přestal o ně pečovati pastýř lidu Páně věrný a zkouškami krutými vyprubovaný!

„Bratří!“ přerušil mlčení litolský Florián. „Nezoufejme! Pán Bůh sice odňal nám pastýře, a dopouští na nás ránu za ranou, ale my přece nejsme tak docela bez pomoci. Vždyť máme jeho svaté Slovo! To je, bratří, veliká pomoc, kterou nám tu Hospodin nechal!“

Radostný zápal nadšení a vzmach oslablých myšlenek zaplál všem v očích jako v odpověď na řeč Floriánovu.

„Pravdu díš, bratře!“ souhlasil starý Peřina. „Máme knihy. Šestidílnou a Komenského! Ale máme ještě více. Máme děti, bratří! A v těch žití musí evangelium Kristovo po nás! A to by nám ty naše děti už od mateřského prsu odervati musili, abychom neposkytli jim pro duše jejich potravu čisté, nefalšované. My v domech svých nepřátelům navzdory musíme uhájiti bázeň Boží čistou, a tak děti vychováme, aby to dovedli i potomci naši po nás. To si, bratří, pevně slibme!“ Až se dům v základech otrásl, jak slova starého Peřiny přijata byla se souhlasem všech.

Posilnění rozcházel se bratří, přejíce si - bude-li to vůle Boží - zase brzy ve zdraví spolu se sejíti. Rozešli se tak tajemně, jak byli přišli. Litolští stodolou a s nimi po humnech i mnozí sousedé na druhém konci města bydlící. Ostatní trousili se vratními dvířky jeden po druhém. Jiřík, kterýž si úlohu strážce tentokráte vzítí nedal, měl úlohu skončenu. Byl hrdým na první své účastenství při bratrské schůzce.

Jezovita dověděl se o návštěvě cizího kněze u Peřinův od Jandlice. Lichotilo mu, že Peřinová práci jeho ocenila, že pomocníka nepotřebuje. „To si myslím,“ poznamenal, usmívaje se. Jandlice pak líčila, jak rozčertěnou Peřinovou měla co krotit, aby tomu knězi, co místo ruky k políbení loket nastavuje, poctivost prokázala. Svědectví staré Jandlice bylo v očích jeho tak závažné, že potom u Peřinů jen politování projevil, že ten kněz cizí vyšel z města, jeho pominuv. Na jméno se sice ptal, ale Peřinová nedovedla se upamatovati.

„Oni ti velební páni dostávají potom jména jiná, jež český jazyk jen stěží dovede vysloviti.“ Tomu jezovita jen s úsměvem přisvědčil. O schůzce bratří nedověděl se nikdo. I baba Jandlice tehdá při tom dešti měla tvrdé spaní.

¹ Antonín L. Berger byl starostou města Lysá a současně kurátorem lyského sboru Reformované církve. Zemřel r. 1859. Jeho náhrobek (na obrázku) byl ze zrušeného evangelického hřbitova přenesen do Areálu Evangelického sboru. Povídka je přetištěna z Jubilejního almanachu „Palma věkův“ vydaného v roce 1892.

² V Aktech a Examinech Sousedův a obyvatelův Liských v příčině „magiczich a Gim Pobranich Knich kaeczirskich“ dočtli jsme se, že „leta Páně 1747. dne 25. Septembru byli na Myllostiwe Poruczeni Slawné Král. Consistorže Pražské Przy Prawie Miasta Nowé Lisy nad Labem“ examinýrováni četní deliquienti, mezi nimiž mořen nejvíce otázkami a tresty Wáclaw Peržina, protože byl nejstarší a byly u něho nalezeny "dwie knihy lutrianské“ a byl krom toho obviněn, že knihy z ciziny kolportýrované mezi lidem rozšiřuje.

³ „Konec“ a „Vokrsko“ je místní označení z východní část města. „Loužek“ a „Tržiště“ leží v západní části města.

Obrázky: Svatováclavská kaplička, klášter a zámek, radnice v Lysé, evangelický grunt v "Tržišti" (dnes Stržiště), Bible z r. 1722 uchovaná v Lysé, Jan Ámos Komenský, náhrobek autora povídky Antonína Bergera.

